

het regiment van Vierset), een groetende burger (of een stedelijke notabele) en een kat. Doordat er vertegenwoordigers van religie, militairen en een notabele op de zeedijk aanwezig waren verwachtte men waarschijnlijk het bezoek van een bijzonder schip. Uiterst links zijn dan ook nog twee wieken te zien van de molen op de zeedijk...

Zeer eigenaardig is dat al de personen een hoofddekseel op hebben. Het moet mode geweest zijn.

Tot daar deze merkwaardige tekening van onze haven in de tweede helft van de 18de eeuw.

Bron

ARA Brussel. Geheime Raad Oostenrijk. Carton 281 B.

<p>TOPONYMIE VAN 'S HEERWOUTERMANSAMBACHT (XI) - 38ste BEGIN De stede van Oostende - 1ste deel</p>
--

door J.B. DREESEN

De archeologische (nood)opgravingen op het Mijnplein, tijdens de uitdieping voor een ondergrondse parking, hebben een stuk van het 16de eeuwse Oostende aan het licht gebracht. Dank zij een kleine, maar degelijke tentoonstelling, tijdens de zomermaanden ingericht door het Archeologisch Patrimonium, kon het grote publiek een idee krijgen van wat er zoal aan de oppervlakte was gekomen. We zijn de heer Marnix PIETERS, leider van de opgravingen, dankbaar voor zijn initiatief terzake.

Over de opgravingen publiceren we, meegaande een fotobladzijde. We dachten het nuttig, bij deze gelegenheid ook even de toponymie van het Oostende uit die tijd naar voren te brengen.

De gegevens zijn gebaseerd op

- De Ommeloper van 's Heerwoutermansambacht uit 1559.
- de beschrijving van het J. Van Deventerplan van Oostende uit 1562 ddoor V. FRIS (2).
- Het onovertroffen boek over Oostende van E. VLIETINCK (3).
- De kaart van het Brugse Vrije door POURBUS (4).

In de 18de jaargang van ons tijdschrift, blz. 89/230 t.e.m. 233 (5) gaven we de situering van enkele gebouwen en straten in het 16de eeuwse Oostende. We hernemen het toen gepubliceerde plan van Oostende met een aanpassing van de overdruk naar onze tijd toe.

Op het plan komen 2 soorten cijfers voor. De gewone cijfers van 1 t.e.m. 39 zijn die van het plan van V. FRIS. De omcirkelde cijfers van 1 t.e.m. 36 is een door mij ingevoerde nummering van de blokken in de stad, die door de landmeter van de Ommeloper TEERLINGEN worden genoemd. Het gewoon cijfertje 1 geeft de plaats van de Oude kerk van Oostende aan. Het omcirkelde cijfertje 1, daarentegen, geeft de meest noordwestelijke blok of teerling in de stad aan. Door middel van deze cijfers en de overdruk op de copy

van de Van Deventerkaart kunnen de toponiemen vrij goed gesitueerd worden in het hedendaagse Oostende.

Voor een reden die ons voorlopig ontsnapt werd de Stad Oostende in de Ommeloper van 1559 nog behandeld als het 38ste Begin van 's Heerwoutermansambacht en als zodanig beschreven. De aanhef hiervan luidt als volgt.

38ste Begin. De stede van Oostende.

"Beghinnende zuudtoost van den laetste voor(seide) p(er)chelen, oostwaert over den HAVENVLIET en zuudtwaert over den DEURBRECK, tusschen den HAVENVLIET jeghens den DYCKWECH ande zuudt(syde), den DYCK van de VRYE van Oostende daer de drie MEULENS opstaan ande noordt(syde), metten westhende ande HAVENVLIET, metten oosthende anden KEYNGAERT e(nde) es de NIEUWE STEDE van OOSTENDE met TZUIDTPOLDERKIN en OOSTSCHEPENDOM".

1. De OUDE KERK

Zou gebouwd zijn na 1071, door Robrecht DE FRIES, graaf van Vlaanderen, ter ere van Sint Pieter. Bij het bouwjaar mogen echter een paar vraagtekens geplaatst worden. Het is bijna niet denkbaar dat een kerk bijna 2 eeuwen zou bestaan hebben zonder een enkele vermelding in de archieven.

De oude kerk werd overstroomd door de zee op 23 november 1334, en terug onderwater gezet door de storm op 22 januari 1394. Het was een "MOULT NOTABLE" gebouw dat in 1579 afgebroken werd. De toren bleef echter staan tot tijdens het beleg van Oostende (1601-1604). Hij was gedeeltelijk vernield in 1601 en volledig opgeruimd in 1608-1609. De bakstenen werden gebruikt voor de heropbouw en de herstellingen van de Stad na het beleg.

2. De NIEUWE KERK

Gebouwd in 1438 ter ere van Sint Petrus en Paulus. Werd vernield op 14 juli 1489 en heropgebouwd en gewijdt op 29 juni 1498. In 1501 kreeg de kerk een kruis. Ze werd voor de helft vernield tijdens het beleg en terug heropgebouwd in 1605. Ze brandde af op 19 juli 1712 en heropgebouwd in 1717. Na merkwaardige restauraties in de 18de en de 19de eeuw brandde ze op 14 augustus 1896 weer af. Ze werd heropgebouwd tussen 1903 en 1907 volgens de plannen van architect L. DE LA CENSERIE. Het nieuwe kerkhof werd afgebakend omstreeks 1408.

3. De OUDE KAPEL van het KLOOSTER van de GRIJZE ZUSTERS

VLIETINCK gebruikt de benaming GRAUWE ZUSTERS.

4. De NIEUWE KAPEL van de GRIJZE ZUSTERS

Gewijdt op 10 augustus 1537. Stond op de hoek van de Ooststraat op de plaats waar tot 1902 het Koninklijk Atheneum stond en waar daarna een gemeenteschool kwam (de huidige Albertschool).

Hier stond de STADSWAAG waarvan de Grijze Zusters de privilège hadden. (lees : over de inkomsten ervan beschikten).

5. Het KLOOSTER van de GRIJZE ZUSTERS

Stond oorspronkelijk op de hoek van de huidige Langestraat en de Vlaanderenstraat. In 1537 bevond het NIEUWE KLOOSTER van de GRIJZE ZUSTERS zich op de hoek van de Kerkstraat en de Ooststraat, dit is in TEERLING 30.

6. SCHEPENHUIS (Stadhuys in de tegenwoordige tijd)

Het eerste schepenhuis, in de oude stad, werd vernield in 1411 en in hetzelfde jaar herbouwd aan de oostkant van de NIEUWE MARKT. De gevel van dit schepenhuis was naar het zuiden, de markt, gericht in stede van naar het noorden zoals het schepenhuis van na het beleg.

Vernield op 14 juli 1489, heropgebouwd in 1495 en vergroot in 1549. Met de grond gelijk gemaakt tijdens het beleg (1601-1604) werd het in 1629 heropgebouwd op de plaats waar nu het Feest- en Cultuurpaleis staat. Weer vernield in juni-juli 1706, tijdens het beleg van de Anglo-Bataven, werd het in 1710-1711 heropgebouwd naar de plannen van Broeder Augustijn Jan VRYEELS van Dendermonde. Het onderging grote veranderingen in de 19de eeuw. Werd vernield tijdens het bombardement van de meidagen 1940 en in de 50er-jaren heropgebouwd op de opgevolde gronden van het 3de stadsdok.

Vanaf 1432 hing er een klokje in het torentje van het Schepenhuis. De STADSHALLEN maakten deel uit van het SCHEPENHUIS.

7. De VIERBOETE

Wordt reeds vermeld in 1406, 40 jaar voor dat de eerste haven gegraven werd. Werd heropgebouwd in 1502, waarschijnlijk op de zelfde plaats, de bocht van de HAVENINGANG en de BINNENHAVEN.

7 bis. Het TAEYHUIS of het huis van de Haringtowers

Stond in de nabijheid van de VIERBOETE en werd door de vissers gebruikt om hun netten te tanen (bewerken met stockholmse teer). Komt voor met naamaanduiding op de kaart van het VRIJE (4).

x. Het TOLHUIS

Bevond zich, naar alle waarschijnlijkheid, in de buurt van de havenkade. De juiste plaats is ons onbekend. Hier werden de twee soorten rechten op de in- en uitvarende schepen geïnd, het HAVENRECHT en het VUURBAAKRECHT.

y. Het MASTHUIS

Vernield in 1412, heropgebouwd in de Nieuwe Stad.

z. Het STEEN of GISELHUIS

Vernield, in de oude stad, in 1411. Heropgebouwd in de Nieuwe Stad op de Nieuwe Markt in 1522.

xx. TGERECHT

In de duinen oostelijk van de OOSTSLUIS.

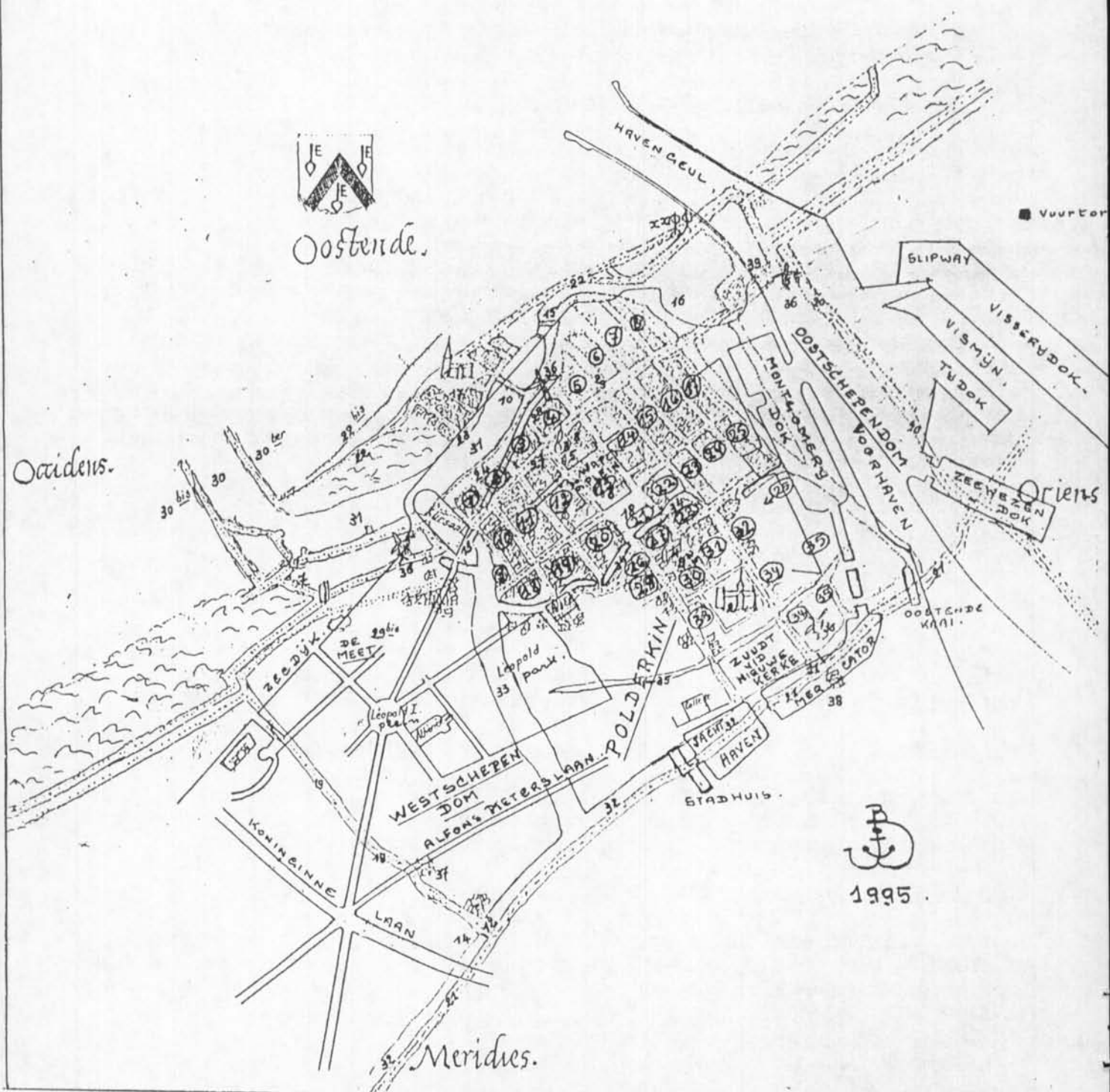

Septentrio

Oostende.

Occidens.

1995.

Meridies.

yy. VLEESCHHUUS

Stond, tot omstreeks 1580, op de COORNMARCT. De COORNMARCT kunnen we, voorlopig, niet situeren.

8. Het GASTHUUS van de GRIJZE ZUSTERS

Het eerste gasthuis van de Grijze Zusters bevond zich achter de HAVENDYCK, in de GASTHUUSTRADE, naast het klooster van de Grijze Zusters. Dit tot minstens 1429.

9. Het NIEUWE GASTHUUS van de GRIJZE ZUSTERS

Werd gebouwd op de hoek van de KERKSTRAAT en de huidige Ooststraat. Dit was in TEERLING 30. De Ommeloper vermeld... den teerlynck daer TGASTHUUS instaat... Het klooster vermeldt hij niet zoals ten andere het geval was voor andere kerkelijke gebouwen.

10. HAVENBRUG

Brug gebouwd op 5 bogen over de BINNENHAVEN. Verbond de oude en de nieuwe stad.

11. ZUUDTBRUG

Brug (HEULBRUG) ten zuiden van de nieuwe kerk die over het verlengde van de NIEUWE OOSTENDSE WATERWEG lag op de plaats waar volgens de Ommeloper... de strate van Oudenburg, van zuuden Oostende, in de stede kwam...

Het was een stenen brug die volgens V. FRIS in 1285 gemaakt werd en in 1443 herbouwd werd. Die eerste datum kan niet juist zijn want de NIEUWE OOSTENDSE WATERWEG werd eerst in 1443 gegraven.

12. SINT CATHARINABRUG

Brug (HEULBRUG) waarover de HEERWECH (later ook wel WESTKEINGAERTWEG genoemd) liep en die langs de HOGEN DYCKWEGH (ook wel ZUUDTDYCK genoemd) naar de kerk van Sint Catelyne-West leidde.

13. WESTSLUYS of WESTSPEY

De sluis die de BINNENHAVEN in verbinding stelde met de HAVENVLIET en verder met de NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG. De Westsluis diende ook om over laag water de havenmonding te spuien.

BRONNEN

1. R.A. Brugge. Fonds JONCKHEERE, nr. 1290.
R.A. Brugge. Watering Blankenberge, nr. 517. Ommeloper van 's Heerwoutermansambacht, 38ste Begin, 1559.
2. R.A. Brussel. Het plan van Oostende door J. VAN DEVENTER, 1562. Bespreking door V. FRIS, 1905.
3. VLIETINCK. Het oude Oostende. Oostende 1897. Hdfstuk 3.
4. Sted. Archief Brugge. Kaart van het Brugse Vrije door POURBUS, 1560.
5. J.B. DREESEN. Tijdschrift De Plate, 18de jg. nr. 10, blz. 230-233.

(vervolg volgend nummer)